

Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen

Ett remissyttrande från ECPAT Sverige om SOU 2023:40

ECPAT Sverige (nedan ECPAT) är en barnrättsorganisation som arbetar mot alla former av sexuell exploatering av barn. ECPAT har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40) och vill utifrån sitt uppdrag lämna följande yttrande.

Sammanfattning

ECPAT anser att det är hög tid att ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande och tillstyrker därför förslaget. Vad gäller utredningens förslag i kapitel 9-11 så tillstyrker ECPAT desamma eller har inga invändningar mot dem. Det är dock av stor vikt att barns delaktighet i utformandet av de informationssatsningar som diverse myndigheter ges i uppdrag att genomföra tillgodoses. ECPAT ställer sig kritisk till att rättighetskränkningar i brottmålsprocessen avgränsats bort från utredningen och pekar på de omfattande kränkningar av brottsutsatta barns rättigheter, inklusive möjligheten att utkräva de samma, som förekommer i svenskt rättsväsende. Till sist tillstyrker ECPAT utredningens förslag om försöksverksamhet med barnrättsbyråer med oberoende barnombud men, baserat på invändningar kopplat till ideella föreningars särart och behovet av specialiserat stöd, föreslår att det också införs barnrättsbyråer med oberoende särskilda barnombud.

ECPAT

- tillstyrker förslaget att ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande (kap. 7.3),
- tillstyrker förslaget att ge Barnombudsmannen i uppdrag att, i händelse av ratificering, följa utvecklingen av tillämpningen av tilläggsprotokollet och vid behov föreslå åtgärder för en bättre implementering av tilläggsprotokollet i Sverige (kap. 7.4),
- tillstyrker eller har inga invändningar mot förslagen i kap. 9-11,
- delar utredningens bedömning av behovet av barnrättsbyråer med oberoende barnombud (kap. 12.8),

- tillstyrker utredningens förslag om försöksverksamhet med barnrättsbyråer med oberoende barnombud men har invändningar mot utformningen av barnrättsbyråer med oberoende barnombud (kap 12.8).

Utgångspunkter och avgränsningar (kap. 2.4)

I betänkandet SOU 2022:70 En uppväxt fri från våld – en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn gjorde utredningen bedömningen att om, som nu är fallet, det föreslås en verksamhet i civilsamhället med oberoende barnombud så bör frågan om barnombud även för våldsutsatta barn som är målsägande i brottmålsprocessen övervägas. ECPAT noterar att utredningen valt att inte göra det. Det är beklagligt då barns rättigheter enligt barnkonventionen vad gäller utsatthet för brott är föremål för återkommande kränkningar, till exempel när det kommer till alla anmälda sexualbrott mot barn som skett via nätet och där anmälningarna ligger på hög. Barn i Sverige som upprepade gånger anmält brott de blivit utsatta för utan att det leder någonstans ifrågasätter till sist varför de ska polisanmäla över huvud taget. Ett barnombud skulle kunna vara ett stöd för barn som blivit utsatta för brott innan de fått ett målsägandebiträde förordnat och även vid sidan av den juridiska representationen. Av vår årliga undersökning bland barn och unga ”Nude på nätet” samt våra kontakter med barn i vår stömlinje Ditt ECPAT framgår att barn som utsatts för sexuellt våld ofta inte vet att de blivit utsatta för ett brott och kan polisanmäla det. De vet inte heller hur en polisanmälan går till och har ofta frågor och funderingar kring vad som händer efter en polisanmälan. Flera vittnar om hur anmälan efter anmälan läggs ner, samtidigt som det på senare tid förekommit omfattande nyhetsbevakning på hur anmälningar och tips om barnpornografibrott ligger på hög i årtal. Kön hos Nationellt forensiskt centrum är oacceptabelt lång. Vad gäller sexualbrott mot barn som sker över nätet samt den brottslighet som innebär spridning av övergreppsmaterial är Sverige långt ifrån att leva upp till sina skyldigheter enligt barnkonventionen och dess andra tilläggsprotokoll. Det här är inte en rättighetskränkning som drabbar några få. I Sverige har åtta av tio flickor i åldern 10-17 år och varannan pojke i samma ålder enligt 2023 års ”Nude på nätet” fått minst en oönskad nakenbild. Enligt samma undersökning har var femte flicka fått sina nakenbilder spridda, cirka varannan har blivit hotad att skicka nakenbilder respektive erbjudits pengar för nakenbilder och cirka var tredje har erbjudits pengar för sex. Allt detta är brottsligt och vittnar om de ständigt pågående kränkningarna av barn i Sveriges rätt till ett liv fritt från sexuellt våld. Statens oförmåga att prioritera och resurssätta förebyggandet och bekämpandet av våld mot barn generellt, och sexuellt våld mot barn på nätet i synnerhet, är en pågående kränkning av utsatta barn i Sverige, men som alltså inte på ett tillfredsställande sätt adresserats av utredningen och i stora delar avgränsats bort.

Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande (kap. 7.3)

Det finns mycket som kan göras i den inhemska rätten och i myndigheters och andra samhällsaktörers arbete för att förebygga att barns rättigheter kränks över huvud taget. Kunskapen bland barn och deras viktiga vuxna om barns rättigheter behöver höjas och likaså kunskapen om vad som kan göras när en rättighet kränkts. Därför är det viktigt att den information som ges barn är anpassad för dem så att de vet både när deras rättigheter har kränkts och vart de då kan vända sig. För att förebygga rättighetskränkningar är det också mycket viktigt att barns rätt till delaktighet tillgodoses och att de får höras och ha inflytande i sina egna liv i

högre utsträckning än vad som är fallet i dag. De förslag som utredningen lämnat om detta i kapitel 9-11 är bra och viktiga steg i rätt riktning. Det är dock inte tillräckligt. ECPAT anser att det är hög tid att Sverige ratificerar det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande i enlighet med utredningens förslag i kapitel 7.

Det är i grunden en fråga om barnsyn. En ratificering av det tredje tilläggsprotokollet är ett viktigt steg för att erkänna att barn är rättighetsbärare och att deras specifika rättigheter är lika mycket på allvar som de mänskliga rättigheter vi alla har. Sverige har tillträtt flera andra konventioner och protokoll med klagomålsmekanismer vid påstådda rättighetskränkningar. Att inte göra på samma sätt när det kommer till barns rättigheter ter sig som märkligt. De invändningar som förs fram om långa handläggningstider med mera är inte i sig ett tillräckligt tungt vägande skäl mot en ratificering. Det är en kommunikationsfråga där det gäller för samhället och vuxna i barns närhet att på ett för barnet anpassat sätt förklara processen och var förväntningar kan ligga. Vi vet också att barn har ett stort samhällsengagemang och gärna vill bidra till att den kränkning de blivit utsatta för inte ska drabba andra barn, vilket kan vara ett mycket viktigt skäl för dem att klaga till barnrättskommittén. Tack vare bredden i civilsamhället är det inte heller nödvändigtvis så att de flesta av ärendena, som utredningen förutspår, kommer att handla om migrationsrättsliga frågor. Rättighetskränkningar förekommer inom en mängd olika samhällssektorer. Det finns också en mängd olika organisationer som jobbar med barns rättigheter inom dessa samhällssektorer och som skulle kunna bistå barn som vill klaga till barnrättskommittén. Att det skulle uppstå en bredd i de klagomål som skulle behandlas av FN:s barnrättskommitté när det kommer till påstådda kränkningar av barns i Sveriges rättigheter enligt barnkonventionen är i grunden något som kan bidra positivt till utvecklingen av tillämpningen av barnkonventionen och förebygga att sådana rättighetskränkningar sker i framtiden.

Barnkonventionens första 42 artiklar är numera svensk lag. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer och, om tredje tilläggsprotokollet ratificeras, avgöranden av enskilda klagomål kan och måste tjäna till vägledning i den svenska tolkningen och tillämpningen av dessa. Kommentarererna är inte bindande men kan ändå tjäna till vägledning för rättstillämparen i såväl enskilda fall som när till exempel myndigheters egna interna riktlinjer eller handböcker kontinuerligt ska uppdateras i förhållande till rättsutvecklingen vad gäller barnkonventionen (se prop. 2017/18:186 s. 91). Lagstiftaren har alltså varit tydlig i samband med inkorporeringen av barnkonventionen att rättstillämparen har att beakta den rättsutveckling som framför allt barnrättskommittén driver. Detta talar för att ratificera det tredje tilläggsprotokollet då massan av för svenska rättstillämpare relevant vägledning kommer att öka.

Barns möjligheter att utkräva sina rättigheter – övergripande frågor (kap. 11)

Vad gäller de uppdrag som utredningen i betänkandets elfte kapitel föreslår ska ges till olika myndigheter beträffande bland annat ökad kännedom bland, och tillgänglighet för, barn är det av största vikt att barn är delaktiga i utformningen av de åtgärder som myndigheterna vidtar så att åtgärderna blir relevanta för barn, håller hög kvalitet och att målen med åtgärderna nås. Detta behov framgår tyvärr inte av betänkandet.

Barnrättsbyråer som driver verksamhet med oberoende barnombud (kap. 12)

ECPAT delar utredningens bedömning av att det finns behov av etablering av barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som erbjuder verksamhet med oberoende barnombud. Vi har dock invändningar mot utformningen av etableringen som dels grundar sig i ideella föreningars särart, dels i behovet av specialisering när det kommer till barnrättsbyråernas verksamhet. Nedan kommer invändningarna att utvecklas varpå vårt egna förslag om barnrättsbyråer med särskilda/specialiserade barnombud presenteras.

Ideella föreningar är som bekant styrda av de syften och mål som framgår av organisationens stadgar. Det är ett styrmedel för föreningen och sådant som inte faller inom stadgarna är inte sådant föreningen ska ägna sig åt. På så sätt görs avgränsningar vad gäller verksamhet, sakfrågor och målgrupper. Tack vare ett starkt civilsamhälle i Sverige finns det gott om organisationer som på olika sätt bedriver stödverksamhet för barn men där stadgarna, såsom utredningens förslag ser ut, skulle utgöra hinder för att kunna ansöka om finansiering för att ha en barnrättsbyrå med oberoende barnombud. Organisationer med lång erfarenhet av att ge stöd till en viss målgrupp av barn eller som jobbar mot en viss sorts utsatthet och med goda organisatoriska och ekonomiska förutsättningar att ha en barnrättsbyrå med oberoende barnombud kan inte bedriva sådan verksamhet som inte är stadgeenlig. Som exempel på verksamheter inom civilsamhället som erbjuder stödverksamhet nämner utredningen själv tjejjourerna. Men en tjejjour kan inte ge stöd till någon som inte är eller identifierar sig som tjej vilket alltså inte lever upp till kravet på att ta emot alla barn som utredningen ställer upp (se s. 575 i betänkandet). På samma sätt kan inte någon av funktionshinderrörelsens organisationer söka eftersom de inte kan ge stöd till barn utanför sina målgrupper. ECPAT Sverige jobbar för en värld fri från sexuell exploatering av barn. Vi kan inte ge stöd åt barn vars behov inte handlar om sexuell exploatering i någon form.

Förslaget som det ser ut innebär alltså en exkludering av organisationer som inte kommer att kunna söka om medel men framför allt en förlust vad gäller värdefull kompetens och viktiga resurser för en så viktig satsning som statlig finansiering av barnrättsbyråer med oberoende barnombud. En ordning med barnrättsbyråer i civilsamhället måste vara utformad utifrån ideella föreningars villkor.

För ECPAT är det självklart att specialisering och expertis är av avgörande betydelse när det kommer till att möta barn i behov av stöd och hjälp. Barn är ingen homogen grupp och olika typer av utsatthet kräver specialistkunskaper inom särskilda kunskapsområden för att säkerställa kvaliteten i stödet. Därutöver kan barns särskilda behov, till exempel behov av anpassad kommunikation, ställa särskilda krav på kompetens och erfarenhet hos så väl barnrättsbyrån som barnombudet. När det kommer till våld mot barn var det ett långt arbete för att se till att specialistfunktioner med särskild kompetens om och erfarenhet av barn och våld mot barn, för att på bästa sätt kunna utreda, åtala och stötta och behandla de barn som verksamheterna mötte, kom på plats inom polis, åklagarväsende och socialtjänst. Även inom andra samhällssektorer ser vi en ökad grad av specialisering. Att oberoende barnombud då i stället uteslutande skulle vara generalister framstår som mindre lämpligt. Vad som nu sagts innebär naturligtvis inte att ett oberoende barnombud inte behöver ha en bred kunskap om barns rättigheter, om olika rättsområden och om olika barnrelevanta samhällssektorer och myndigheter, men för många barn behövs det också barnombud specialiserade inom en viss

sorts utsatthet eller i förhållande till någon omständighet hänförlig till barnet som person, det är en fråga om att kunna ge tryggast och bästa möjliga stöd till barn i behov av barnombud. Att ställa krav på att barnrättsbyråer i civilsamhället med oberoende barnombud ska kunna ge stöd till alla barn är alltså inte rimligt vare sig utifrån civilsamhällets villkor eller behovet av specialiserat stöd till barn.

ECPAT:s förslag är därför att utöver att införa barnrättsbyråer med oberoende barnombud också införa barnrättsbyråer med oberoende särskilda barnombud. Bidrag ska kunna beviljas till sådana verksamheter under samma förutsättningar som i 5 § i den av utredningen föreslagna förordningen men ska därutöver visa upp dokumenterad kompetens och expertis beträffande viss sorts utsatthet eller omständighet hänförlig till barnet som person. Viss sorts utsatthet kan till exempel handla om våldsutsatthet. Omständighet hänförlig till barnet som person kan till exempel handla om funktionsnedsättning eller att barnet lever i en hederskontext. Barnrättsbyråer med oberoende särskilda barnombud ger alltså endast stöd till barn i ärenden som rör den utsattheten eller barn med den specifika omständigheten. Det hindrar naturligtvis inte att barnrättsbyråer med oberoende barnombud också kan ge stöd till dessa barn men möjliggör att verksamheter som utifrån sina stadgar bara kan jobba med viss avgränsad målgrupp eller sakfråga kan erbjuda det stödet till barn som är i behov. Avgränsningen för barnrättsbyråer med oberoende särskilda barnombud är alltså inte utifrån vilka typer av processer eller rättsområden som berörs utan utifrån utsatthet eller omständighet. Utifrån ECPAT Sveriges synvinkel och det våld vi jobbar mot så ser vi hur en verksamhet med barnrättsbyrå med oberoende barnombud skulle ge barn som söker stöd hos oss bättre möjligheter till stöd i kontakt med till exempel polis eller socialtjänst. Vi ser samtidigt hur en sådan längre kontakt med ett barn som till exempel utsatts för att få sina nakenbilder spridda dessutom gör det möjligt att ge mer kvalitativt stöd kopplat till den nedtagning av bilder vi gör i ECPAT Hotline då det kommer vara enkelt för barnet att kontakta sitt särskilda barnombud om nakenbilderna börjar spridas igen. Övergreppsmaterial kan fortsätta att spridas över lång tid och därför är det av stor vikt att det är enkelt för det utsatta barnet att kontakta oss igen. Liknande synergieffekter kan uppstå i andra ideella organisationers verksamheter som är specialiserade inom ett visst område. Effekter som skulle gå förlorade om dessa organisationer inte skulle kunna ansöka om bidrag för att etablera barnrättsbyrå med oberoende barnombud. De största förlorarna på det är barnen som behöver hjälp att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.

Vi föreslår därför att det i 2 § i den föreslagna förordningen införs ett nytt stycke vars innebörd är i enlighet med följande lydelse:

Med barnrättsbyrå med särskilda barnombud avses sådan verksamhet som endast erbjuder barnombud till i barn i frågor som rör specifik utsatthet eller omständigheter hänförliga till barnet som person.

Därutöver föreslår vi en ny 5 a § i den föreslagna förordningen vars innebörd är i enlighet med följande lydelse:

Bidrag får lämnas för verksamhet med barnrättsbyrå med särskilda barnombud som uppfyller kraven i 5 § och därutöver kan uppvisa dokumenterad särskild kompetens/expertis avseende viss specifik utsatthet eller omständighet hänförlig till barnet som person.

Vi finner det angeläget att modellen med barnrättsbyråer med oberoende barnombud och oberoende särskilda barnombud finns med redan i den föreslagna förordningen med försöksverksamheten så att modellen som sådan är etablerad även inför en mer permanent lösning.

Föredragande i ärendet har varit barnrättsjuristen Susanna Pettersson.

För ECPAT Sverige

Anna Karin Hildingson Boqvist
Generalsekreterare ECPAT Sverige